

**ГРОМАДЯНСЬКЕ ПРОТИСТОЯННЯ ЯК ГАЛЬМІВНИЙ ЧИННИК
ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ В РЕСПУБЛІЦІ КОНГО****CIVIL CONFRONTATION AS A HAMPERING FACTOR
ON DEMOCRATIC TRANSITION IN THE REPUBLIC OF CONGO**

Кухта В.В.,

*аспірант кафедри політології та державного управління
Ужгородського національного університету*

Стаття присвячена аналізу громадянського протистояння як найбільш потужного чинника, що заважає просуванню демократичних перетворень у Демократичній Республіці Конго. Визначений вплив внутрішніх і зовнішніх сил на громадянські протистояння, їх масовість та локалізацію. Причини і наслідки локальних протистоянь розглядаються як глобальний дестабілізуючий спадок на всій території екваторіальної Африки. Розкриті також джерела латентних постконфліктних подій в окремих регіонах Демократичної Республіки Конго, що провокують ескалацію протистоянь, спричиняють спади економічного зростання і гальмують демократичний транзит.

Ключові слова: демократичний транзит, громадянське протистояння, зовнішні чинники впливу, безпекова ситуація, Демократична Республіка Конго.

Статья посвящена анализу гражданского противостояния как самого мощного фактора, мешающего продвижению демократических превращений в Демократической Республике Конго. Определено влияние внутренних и внешних сил на гражданские противостояния, их массовость и локализацию. Причины и последствия локальных противостояний рассматриваются как глобальное дестабилизирующее наследие на всей территории экваториальной Африки. Раскрыты также источники латентных постконфликтных событий в отдельных регионах Демократической Республики Конго, которые провоцируют эскалацию противостояний, обуславливают спады экономического роста и тормозят демократический транзит.

Ключевые слова: демократический транзит, гражданское противостояние, внешние факторы влияния, ситуация безопасности, Демократическая Республика Конго.

The article is devoted to the analysis of civil confrontation as the most powerful factor hampering the advancement of democratic transformations in the Democratic Republic of the Congo. The influence of internal and external forces on civil confrontation, their mass, and localization is determined. The causes and effects of local confrontations are seen as a global destabilizing legacy throughout Equatorial Africa. The sources of latent post-conflict developments in certain regions of the Democratic Republic of the Congo, which provoke an escalation of confrontations, have also been disclosed, triggering economic downturns and hampering democratic transit.

Key words: democratic transit, civil confrontation, external influence factors, security situation, Democratic Republic of the Congo.

Постановка проблеми. Для низки дослідників, які після двох громадянських війн пророкували розпад нині другої за площею на «чорному континенті» Демократичної Республіки Конго (далі – ДРК), феномен її цілісності викликає неабияке зацікавлення. Зусиллями президентського авторитаризму колишнього глави держави Ж. Кабілі цей штучний конгломерат чотирьохсот етнорелігійних спільнот вдалось консолидувати у порівняно стабільний для континенту режим зі щорічним приростом ВВП на рівні 6%. Однак спровокована його батьком «Велика африканська війна» фрагментувалася на безліч локальних протистоянь та, головне, лишила дестабілізуючий постконфліктний спадок у вигляді конголезьких тутсі-баньямуленге та традиційно згуртованих навколо них противників уряду Кіншаси. Назване угруповання не лише не розірвало зв'язок із колишніми центрами підтримки в Руанді, Бурунді та Уганді, але й поставило за мету використати його для будівництва «держави в державі» на сході ДРК. Латентний, на

перший погляд, конфлікт із проникненням у регіони США та Китаю почав проявляти тенденції до ескалації й затягнувся в часі.

З огляду на сказане проблема громадянських протистоянь як гальмівного чинника на шляху демократичного транзиту в Республіці Конго досі залишається актуальною і для зарубіжних, і для вітчизняних досліджень.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Різні аспекти проблеми демократичного транзиту в країнах Африки проаналізовані в працях В. Головченка, В. Гусакова, М. Дорошка, Б. Черкаса (гуманітарна ситуація в регіоні Великих озер Африки), У. Енгдаля, І. Рязона (роль зовнішніх «акторів» у внутрішніх протистояннях), О. Мішина (сучасні погляди на джерела конфліктності та загрози військово-політичній стабільності в Африці), В. Щеннікова (поступ африканських країн у бік демократії), А. Ямчук (латентні конфлікти в Руанді, Бурунді та ДРК).

У контексті теми статті варто виокремити результати досліджень аналітичної групи «DaVinci AG» AnalyticGroup щодо регіональних протистоянь у Конго. В оприлюднених аналітичних матеріалах причини та наслідки локальних конфліктних зіткнень аналізуються крізь призму загальної регіональної безпеки в екваторіальній Африці.

Врозкритті означеної теми спираємося, зокрема, на фундаментальні дослідження В. Гусакова, ван Кагемберге та «DaVinci AG» AnalyticGroup, оскільки ці напрацювання концентруються на аналізі тих чинників, які безпосередньо впливають на ескалацію конфлікту, мають негативний вплив на економічну та гуманітарну ситуацію в регіоні та заважають просуванню демократичного транзиту в Демократичній Республіці Конго.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – розкрити причини і наслідки громадянського протистояння як гальмівного чинника на шляху демократичного транзиту в Демократичній Республіці Конго.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фахівці підкреслюють, що першоосновою конфлікту в Демократичній Республіці Конго, кваліфікованого загалом як міжетнічний, стала далеко не проблема національного самовизначення тутсі, як зазначено в багатьох джерелах. Набагато більш значущим для країни залишається такий наслідок найсмертоноснішої в історії Африки війни, як проблема безробітних «польових командирів» та їх обмежена інтеграція в політикум. Тривалий час їхній бойовий запал вгамовувався президентом ДРК Ж. Кабілою. Однак військові традиційно мали постійний зв'язок із тутсі та керівними колами Руанди, Уганди й Бурунді, а тому наймалися до них на службу за щедру платню. Завдяки такій підтримці у 2008 р. із дезертирів армії ДРК під керівництвом генералів, з якими Ж. Кабіла відмовився ділити владу, було сформоване потужне об'єднання, яке одразу ж встановило контроль над однією з найбагатших конголезьких провінцій – Південним Ківу. Невідворотна загроза наступу на столицю змусила Ж. Кабілу 2009 р. легалізувати цю організацію під назвою «Рух» 23 березня (від дня підписання угоди) та інтегрувати її представників у армію. Результатом військово-політичної автономії М-23 2012 р. став конфлікт, що змусив втрутитися Африканський Союз та ООН [4].

У процесі аналізу теми виникає низка цілком закономірних питань:

- яким чином нечисленний М-23 та Руанда, що не мають достатніх сил для проєкції власного потенціалу навіть на субрегіональний рівень, можуть чинити потужний тиск на таку величезну країну, як ДРК?

- чому держави, всередині яких закладена латентна загроза громадянської війни, самі роздмухують вогнище її відновлення?

Звісно, однозначної відповіді на ці та інші похідні проблемні питання немає. Першопричина вбачається, насамперед, у тому, що в регіоні Великих озер немає дієвої системи колективної безпеки на кшталт ЕКОВАС (Економічне співтовариство держав Західної Африки), що в Західній Африці першою реагує на будь-які конфлікти. За таких умов єдина надія залишається на оперативність здійснення безпекових функцій Організацією Об'єднаних Націй (ООН). Однак, як зазначають дослідники, усе, чим вона може похвалитися, – це друга в світі 20-тисячна місія в ДРК та започаткована у 2000 р. Міжнародна конференція регіону Великих озер, яка проводить щорічні саміти за участю дванадцяти країн [3].

До прикладу, в серпні 2012 р. була проведена Міжнародна конференція, яка пройшла в Кампалі. На ній лідери держав регіону затвердили новий план із припинення конфлікту в Східному Конго. У дводенному саміті взяли участь президент Руанди П. Кагаме та тодішній президент ДРК Ж. Кабіла. Також на конференції були присутні керівники військових і розвідувальних управлінь та відомств одинадцяти країн – членів ООН. Зокрема, було оцінено загрози поширення бойових дій, приділено значну увагу достовірній розвідці. Окрім того, прийняте рішення про спрямування матеріально-технічної підтримки центрального штабу у місті Гома та підсилення експертної групи [6].

Програма дій складається з восьми пунктів. Зокрема, передбачається створення багатомільйонного «цільового фонду» для допомоги десяткам тисяч біженців із зони конфлікту. Крім того, учасники саміту також домовилися про «можливості застосування санкцій проти тих, хто перешкоджає мирному процесу». Затверджений також план, як зазначається в документі, який спрямує «енергійні зусилля з метою забезпечення наявності повного припинення повстання» в Східному Конго [5].

Варто зазначити, що конструктиву в таких міжнародних форумах замало, співпраця учасників має здебільшого декларативний характер. Мандат «блакитних шоломів» у дусі подібних операцій обмежується створенням хіба що буферних зон для розмежування сторін та наданням дозволу на ведення бойових дій винятково з метою самооборони. Така позиція схожих акцій особливо показово проявилася в 2004 р., коли повстанці захопили штаб-квартиру місії в Кіншасі. Враховуючи обмеження Конференції функціями форуму, нині можна тлумачити як наслідок факт заповнення військово-політичного вакууму та повний перехід безпекових питань в Східній Африці, перш за все, з позиції участі в їх реальному вирішенні, до компетенції неформального блоку Руанди, Уганди та Бурунді, яких об'єднує перебування при владі «правлячої меншини» тутсі.

Фахівці, як нам видається, справедливо припускають, що висловлені свого часу Л. Кабілою звинувачення трьох урядів у намаганні реставрувати, за його словами, «середньовічну імперію «Тутсіленд», на сучасному етапі починають матеріалізуватися.

Наведемо кілька аргументів на підтвердження останньої тези. Насамперед зазначимо, що жодна зі згадуваних країн не є в Конго самостійним гравцем, що діє в межах суто власних інтересів. По-друге, через економічне зростання Руанди, ще більш вражаюче, аніж прорив ДРК (8% приросту ВВП за останніх три роки), США почали вбачати в офіційному Кігалі майбутній центр сили всієї Африки. У 2011 р. Конгрес затвердив двосторонній інвестиційний договір, що став першою подібною угодою США з країною субсахарської Африки в ХХІ ст. Держдеп заявив про базовість відносин із Руандою для Вашингтона щодо інших держав «чорного континенту», а економічні перетворення в цій країні за підтримки МВФ та СБ – регіональною «рольовою моделлю» [2].

Варто також наголосити, що приблизно в момент проамериканського повороту Руанди в зовнішній політиці ДРК з'являється еволюційний елемент, що, на нашу думку, доволі достовірно пояснює першопричину боротьби на сході Конго, ескалація якої, цілком логічно, теж починається в той самий період. Йдеться про 2008 р., коли в Демократичній Республіці встановлюється монополія консорціуму китайських ТНК, що супроводжується майже повним витісненням західних компаній, які зберегли свої позиції винятково тільки на сході країни [4].

З огляду на наведені аргументи, можемо констатувати, що США за допомогою підтримки руандійської армії отримали дієвий важіль впливу на колись прозахідну ДРК та інструмент протидії китайському проникненню на континент. Адже країни Східної Африки, на відміну від інших субрегіонів на південь від Сахари, залишаються політично відданими США через майже повну відсутність французьких інтересів, а також з огляду на такий підхід КНР до своєї африканської політики, як максимальна байдужість до характеру політичного режиму та вилучення безпекових питань із порядку денного двосторонніх

відносин. Саме прозахідні регіональні лідери двох країн – Танзанії та Кенії – на вище згаданому саміті Конференції Великих озер у Кампалі ініціювали 2012 р. врегулювання на користь блоку тутсі, хоча й на умовах виведення військ, проте без зобов'язання М-23 роззброїтися [3].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, громадянське протистояння на сході ДРК представляє собою проекцію американсько-китайського суперництва за вплив на країни Тропічної та Південної Африки. Африканський вектор зовнішньої політики США не обмежився прагненням контролювати Магриб та процеси «арабської весни». Провідна роль у суверенізації Південного Судану як нового проамериканського регіонального гравця, домовленості про допомогу Кенії та Танзанії та забезпечення реформ у Руанді засвідчують тенденції до консолідації США Східної Африки як власної сфери впливу з метою протидії економічній експансії КНР. Приклад ДРК є надзвичайно показовим, адже віддзеркалює модель розмежування ресурсів, на які спираються КНР та США в Африці: якщо доміганта африканської політики з боку КНР – економічна проблематика, то США використовують її як доволі дієвий механізм впливу (за відсутності гарантій безпеки для цих країн із боку офіційного Пекіну) шляхом актуалізації власноруч створених регіональних загроз.

Отже, підтримка проекту неформального «Тутсіленду» дає змогу:

а) здійснювати тиск на офіційне представництво Кіншасу, щоб запобігти можливості перегляду новим президентом Ф. Чісекеді паритету в економічній присутності КНР та США з ЄС;

б) створити в ДРК атмосферу «гуманітарної інтервенції», посилюючись на наявну резолюцію ООН щодо необхідності втручання у разі невиведення Руандою військ.

Зрештою, якщо конголезький варіант виявився непотрібним через набагато більшу однозначність малійських подій, то в подальшому розвитку подій не варто відкидати постановку питання про інтервенцію. Позаяк йдеться не про відновлення влади законного уряду, як у Малі, та наявність інтересів Китаю, її повторне санкціонування малоїмовірно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Енгдаль У. Африком. Китай и война за ресурсы Конго. *Война и мир*. URL: <http://www.warandpeace.ru/ru/exclusive/view/30290/>.
2. Історії, які ви не помітили в 2011 році. Невірний поворот Руанди. URL: <http://www.fundgp.com/ua/events/news/386/>.
3. Рязон И. За М-23 в Конго стоит Руанда, которую поддерживают США. URL: http://rus.ruvr.ru/2012_11_29/Za-M-23-v-Kongo-stoit-Ruanda-kotoruju-podderzhivajut-SSHA/
4. «DaVinci AG» AnalyticGroup. Обострение ситуации в ДРК как фактор снижения стабилизирующей роли армии на Африканском континенте. URL: <http://www.davinci.org.ua/docs/DRC261112.pdf>.
5. Great Lakes Leaders Develop Plan to end Conflict in Eastern DRC / Rwandan Media Highlights. *Public Affairs Office*, U.S. Embassy–Kigali. 2012. August 09. 2 p.

6. Regional Defence Ministers Discuss «Neutral Force». *Public Affairs Office*. U.S. Embassy – Kigali. 2012. August 01. 2 p.

7. Van Cakenberghe, V., Gembu Tungaluna, G., Musaba Akawa, P., Seamark, E. And Verheyen, E. The bats of the Congo and of Rwanda and Burundi revisited (Mammalia: Chiroptera). *European Journal of Taxonomy*. 2017. (382).